

"Hem bütün âlemlerin Rabbi, kesret tabakatında vahdâniyetini ilân etmek istemesine mukabil, tevhidin en âzamî bir derecede, bütün merâtib-i tevhidi ilân eden, yine bizzarure o zâttır." merâtib-i tevhid ile açar mısınız?

Hakikatte Allah'ın isim ve sıfatlarında hiçbir mertebe ve makam diye bir şey yoktur. Onun Zatı gibi sıfatları da mertebe manasından münezzehtir.

Mertebe, insan zihninde oluşan idrak safhalarından ibarettir. Yani bir nevi, insanın zihni kurgusudur. İnsan bazen o mertebelerin en altlarında gezinirken, bazen de en kamil idrak mertebelerine ulaşıyor. Cenâb-ı Hakk'ın sıfât ve isimlerinde mümkün ve mutasavver çok mertebeler ve anlayış dereceleri mevcuttur, lakin bu mümkün ve düşünülmüş mertebeler içinde Allah en yüksek derecede ve mükemmelliktedir.

Allah'ın isim ve sıfatlarındaki tüm mertebeler itibari ve farazidir. Yani kıyasla anlaşılan mertebelerdir.

Mesela, ateşin sabit bir mertebesi varken, soğuk gibi bir farazi hat onu çok mertebelere böldü ve dereceler verdi. Halbuki ateş aynı yine ateştir. Askeri rütbelerde, alt rütbelere olmasa, sadece mareşal rütbesi kalsa, o zaman asker onun kıymetini takdir edemeyecekti ve anlayamayacaktı. Alt rütbelere olunca, kıyas yolu ile onu takdir etmeye başladı.

İnsan da mutlak kemalde, ezeli ve ebedi olan sıfatları ve isimleri idrak ve anlamak noktasında farazi hatlara ve mertebelere muhtaçtır. Bunun için Allah insanın mahiyetine farazi ve itibari hatlar koymuştur, ta ki kıyas ile anlaşılabilir. Bu kıyasları yaparken de mertebe ve dereceler ortaya çıkıyor.

Peygamber Efendimiz (asm)'in getirdiği İslam nuru, her insanın idrak seviyesine göre bir makam veriyor. Basit bir bedevinin tevhit telakkisi ile Hazreti Ebu Bekir (ra)'in tevhit telakkisi arasındaki fark izafi olup, kişinin anlayış kapasitesine göredir...

Lakin kainatın umumunda tecelli eden tevhit ile bir zerresinde tecelli eden tevhit arasında çok azim bir fark vardır. İşte büyük zatlar kainatın her tarafındaki tevhidi tecellileri okurken, basit bir adam zerre üstündeki tevhidi okur.

Rezzak manasını bütün canlılarda görmek ile küçük bir sofrada görmek arasında dağlar kadar fark vardır. İşte tevhidin mertebelerinin bir yüzü de bu cihettir.